LUND UNIVERSITY

"Altare beate Marie presentationis"

en ny rekonstruktion av ärkebiskop Brostorps förstörda altarskåp

Manhag, Andreas

Published in:
Mellan slott och slagg

2016

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Manhag, A. (2016). "Altare beate Marie presentationis": en ny rekonstruktion av ärkebiskop Brostorps förstörda altarskåp. I I. Gustin, M. Hansson, M. Roslund, & J. Wienberg (Red.), *Mellan slott och slagg: Vänbok till Anders Ödman* (s. 169-176). (Lund Studies in Historical Archaeology; Vol. 17). Lunds universitet. Institutionen för arkeologi och antikens historia.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

”Altare beate Marie presentacionis” – en ny rekonstruktion av ärkebiskop Brostorps förstörda altarskåp

Andreas Manhag

‘Altare beate Marie presentacionis’ – a new reconstruction of the ruined altar belonging to Archbishop Brostrup

Before the extensive interior alterations of Lund Cathedral in 1833, only six stone altars, four relatively complete retables, and one fragmentary Madonna remained from the once vast amount of Catholic altars. At present only the stone altar in the crypt retains its medieval position, and only the retable of the High Altar is complete with its casing. Of the remaining retables only three main figures were known to have survived, until 1915 when ten minor sculptures were rediscovered, followed by three more in 1992. These thirteen sculptures once belonged to a retable founded by Archbishop Johannes Brostorp in 1483, but are presently incorporated in the High Altar and exhibited in the Lund University Historical Museum. In the adjoining Cathedral Museum, remnants of the casing of the retable have now been discovered as well. Furthermore, a previously unknown sketch of the retable has been found in the Antiquarian-Topographical Archive in Stockholm. In this article the new findings are presented in the light of the primary sources concerning the history and former appearance of the long lost retable of Brostorp, which may now be reconstructed with a greater degree of certainty than has previously been possible.

Brostorps altarskåp mellan stiftande och försvinnande

Det altarskåp som sommaren 1483 stiftades till jungfru Marias ära av ärkebiskop Johannes Brostorp (1472–97) var under dess 250-åriga existens ett av domkyrkans största och mest praktfulla medeltida konstverk. Merparten av de efterreformatoriska beskrivningarna av domkyrkan och dess inventarier inkluderade som regel altarskåpet, samt en återgivning av dess besynnerliga latinska inskription. Trots det försvann altarskåpet till synes spårlöst under 1830-talet, och det skulle dröja till 1915 innan det åter uppmärksammades, i och med att tio figurer identifierades som sekundärt insatta i högaltarskåpet. 1992 identifierades ytterligare två figurer i högaltarskåpet, samt också en relief i Historiska museets samlingar. Under de senaste åren har ytterligare information om altarskåpets sällsamma öde kunnat sammanställas. Resterna av altarskåpets omfattning och inskription har med största säkerhet blivit identifierade i Domkyrkomuseums samlingar. Dessutom har den första och därmed enda kända avbildningen (figur 1) av altarskåpet upptäckts i Antikvarisk-Topografiska arkivet i Stockholm.

Samtida skriftliga källor daterar Brostorps altarstiftelse till 1483 (DDL 4: 437), samt upplyser också att ärkebiskopen det året bestämde att ”festo presentacionis Marie in templum” (festen för Marias tempelgång) årligen skulle firas (DDL 4: 446). Det tycks finnas ett direkt samband mellan festen och altarstiftelsen (Källström 2011: 135), och antagligen var det Brostorps altare som i ett brev från 1486 betecknades som ”altare beate Marie presentacionis” (en beteckning som har fått bilda titel för denna artikel och kan översättas som ”saliga Maria tempelgångs altare”) (DDL 5: 10). De äldsta källorna kopplade således altaret till ”Den saliga Jungfrun Marias tempelgång”, en under senmedeltiden populär apokryfisk berättelse som är återgiven i Jakobs protoevangelium (100-talet e.Kr.) och i Pseudo-Matteus evangelium (600-talet).

Hur altarskåpet såg ut var länge relativt oklart, inte minst eftersom det inte fanns någon känd avbildning. Det som fanns att tillgå var några kortfattade beskrivningar. Johan Corylander beskrev i en handskrift från 1750-talet altarskåpets centrala skulptur som föreställande ”Guds moder” (Corylander 1884: 59). Nils Henrik Sjöborg beskrev densamma som en förgylld bild av ”Himlens Drottning” (Sjöborg 1824: 157). Enligt Carl Georg Brunius föreställde skulpturen ”den Heliga Jungfrun och Christusbarnet i gyllene solglans” (Brunius 1836: 164). Detta har tidigare tolkats som att det rörde sig om en apokalyptisk madonna, enligt Uppenbarelseboken ”en kvinna klädd i solen och

med månen under sina fötter” (Liepe 1992: 30; Rydén 1995: 110). Den för motivet utmärkande månskäran omnämns emellertid inte i någon av ovan nämnda källor. Madonnan beskrevs vidare som omgiven av diverse helgon. Överst på skåpet var enligt Corylander Brostorps ”vapn uthuggit” och på ”karmen” eller ”kransen” fanns en inskrift som i översättning löd: ”Var hälsad Maria, den heliga Treenighetens tjänarinna. Var hälsad jungfru, av Gud Fader framför andra utvald”.

Altarskåpet stod uppställt i S:ta Maria kapell (figur 2), uppfört av ärkebiskop Petrus Lycke 1424 (DDL 3: 40). Enligt Corylanders uppgift fanns det på 1750-talet tre murade altare i kapellet (Corylander 1884: 59), men det har rått delade meningar kring dessa altares exakta positioner.

Figur 1. Brostorps altarskåp, enligt en nyupptäck skiss av J. G. Liljegren, 1813 eller 1814(b). ATA.

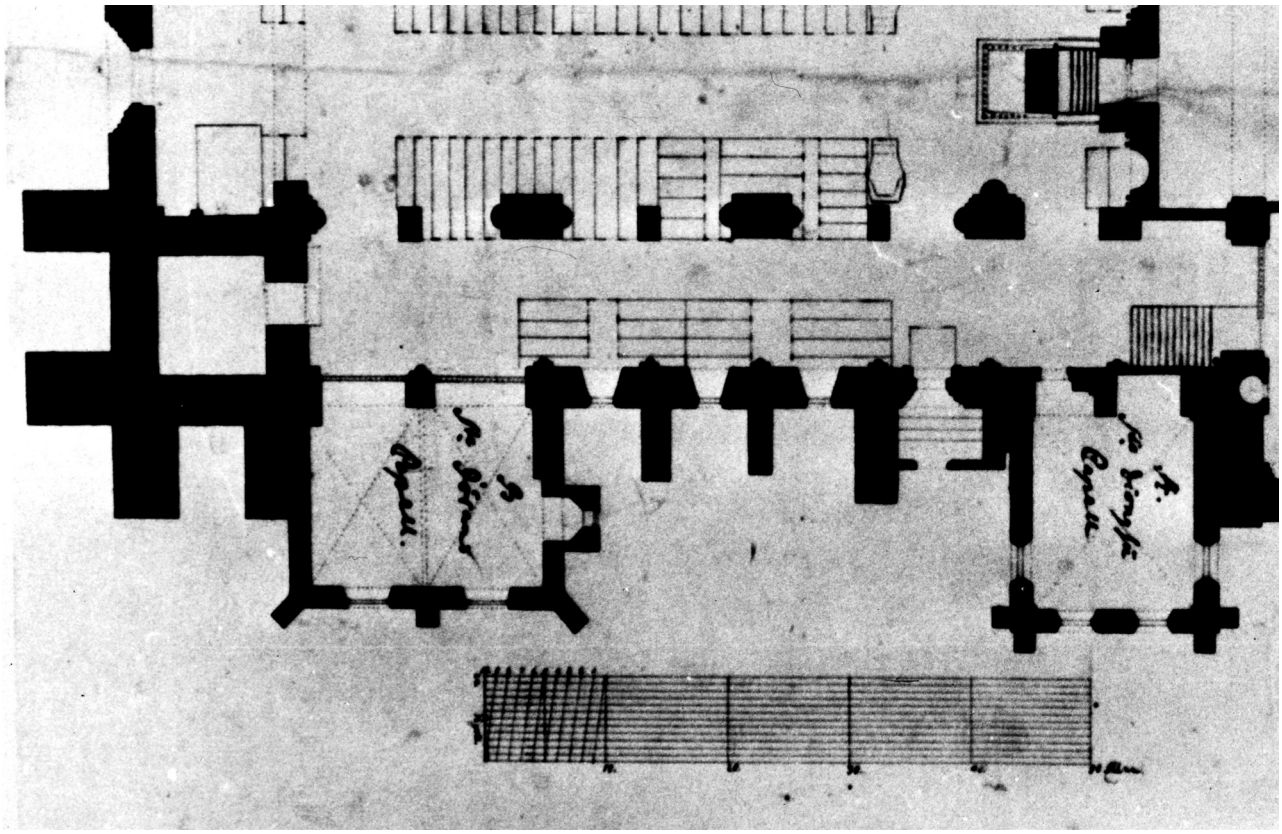

Figur 2. Planritning av domkyrkan, omkring 1800. Längst ner till vänster Petrus Lyckes S:ta Maria kapell ("Ste Görans Capell") med korutbyggnad. Foto: ATA, osignerad ritning.

Göran Axel-Nilsson gav dem endast en godtycklig placering (Axel-Nilsson 1989: 67, 71). Erik Cinthio däremot kunde med hjälp av Gustav Sommelius (1755: 80f) konstatera att både Lyckes och Brostorps mariaaltare stod mot den östra väggen, medan S:t Görans altare stod mot den norra pelaren (Cinthio 2006: 20). Mariaaltarnas lägen kan nu preciseras ytterligare, tack vare Olai Stisonius uppgift från 1665. Enligt honom låg Brostorps altare "Straxt inden for dören" till kapellet (Corylander 1884: 156), dvs. mot östra väggens norra hälft, vilken avgränsades av den där inbyggda strävpelaren. Lyckes ursprungliga mariaaltare bör rimligen ha stått i kapellets lilla korutbyggnad i östra väggens södra hälft. I samband med att Lyckes kapell revs 1812 flyttades altarskåpen ner till kryptan (Brunius 1836: 164). Brostorps altarskåp ställdes mot den västra väggen, mittemot ärkebiskop Birgerus sarkofag (Liljegren 1813; Ekdahl 1833: 159ff).

År 1832 presenterade Axel Nyström en klassicistisk omgestaltning av domkyrkans interiör, ett projekt som godkändes och kom att ledas av C. G. Brunius (Brunius 1836: 283). Sjöborg föreslog samma år hur de berörda inventarierna, inklusive Brostorps altarskåp, istället kunde uppställas i det nya högkoret, för deras "Wård och Bibehållande" (Sjöborg 1832). Detta förslag genomfördes dessvärre inte. Istället blev Brunius 1836 den siste att beskriva altarskåpet i dess kompletta skick, om än nästan förmultnat och "utan smak" (Brunius 1836: 164). Därefter tycks altarskåpet ha försvunnit spårlöst. Varken Brunius eller några andra då publicerade källor gav någon hänvisning till vad som hade hänt och av den anledningen var altarskåpets vidare öde under mycket lång tid ett nästintill helt outforskat kapitel.

1915 och 1992 års återupptäckter av det förstörda altarskåpet

Det var först 1915 som Brostorps altarskåp åter blev uppmärksammat, i och med att Ewert Wrangel kunde konstatera att tio av altarskåpets figurer någon gång mellan 1833 och 1836 hade blivit omplacerade till högaltarskåpet (figur 3 och 6). Wrangel hade läst mellan raderna i Brunius berättelse, då den senare påpekade att högaltarskåpet hade saknat 14 figurer, men att "Ifrågavarande altarprydnad har nu blifvit med sorgfällighet återställd" (Brunius 1836: 149). Tack vare den informationen kunde Wrangel dra den troliga slutsatsen att Brunius hade använt figurerna från Brostorps altarskåp för att fylla ut luckorna högaltarskåpet (Wrangel 1915: 9f; 1923: 20f).

Ytterligare ledtrådar till vad som hände med altarskåpets övriga skulpturer återfinns i dagstidningen *Lunds Weckoblad*. Däri redovisades att "Twå Bildgrupper, skurna i Träd" år 1841 överlämnades från domkyrkan till Historiska museet (LW 1842). Professor Otto Rydbeck konstaterade 1943 att en liten relief utan inventarienummer, före-

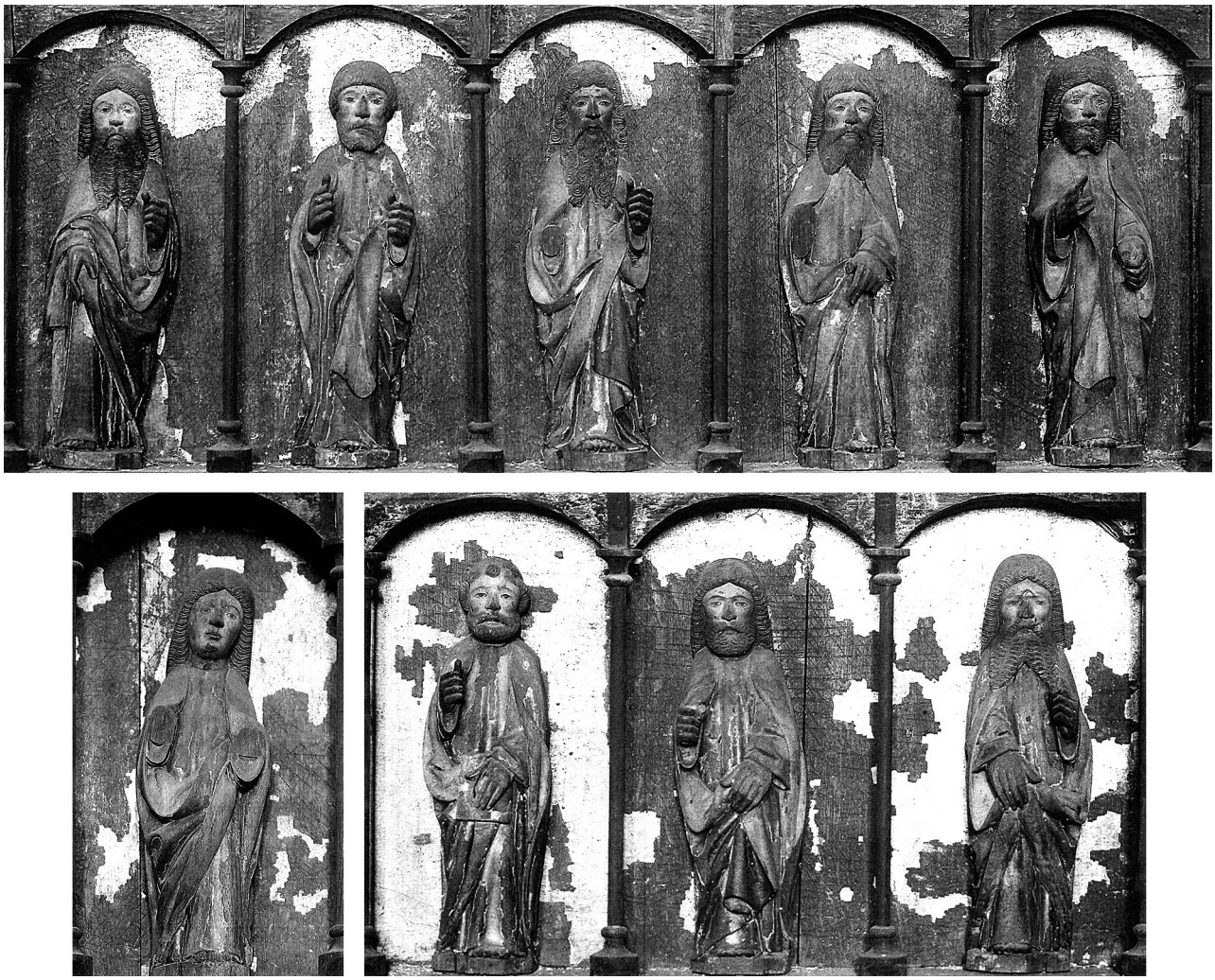

Figur 3. Nio apostlar från altarskåpets flygeldörrar. Foto: LUHM, odaterade.

Figur 4. Jungfru Maria förespående Messias ankomst, motiv från altarskåpets corpus (LUHM 28449). Foto: LUHM, odaterad.

Figur 5. S:t Laurentius och Johannes Döparen, den senare bevisligen från altarskåpets corpus. Foto: LUHM, odaterade.

Figur 6. Tempelpräst från altarskåpets corpus, antagligen ingående i motivet Jungfru Marias tempelgång. Foto: LUHM, odaterad.

ställande ”Kristus i templet e.d.” (figur 4), kunde vara den ena av dessa två bildgrupper (Rydbeck 1943: 238ff). Att så verkligen var fallet bevisades 1992, då Lena Liepe fastslog att reliefen i själva verket kom från Brostorps altarskåp. Liepe konstaterade att reliefens motiv är hämtat ur Pseudo-Bonaventuras *Meditationes Vitae Christi* från 1300-talet och föreställer Maria läsande de passager i Bibeln som förutspår Messias ankomst (Liepe 1992: 30).

Tack vare en mycket detaljerad men dittills ouppmärksammad beskrivning av Brostorps altarskåp från 1833 kunde Liepe konstatera att reliefen hade suttit i det övre vänstra facket i altarskåpets corpus, beskriven som ”en grupp af 6 små bilder skurna alla af ett stycke” (Liepe 1992: 26ff). Beskrivningen av altarskåpet ingår i en inventering av domkyrkan som utfördes av Nils Johan Ekdahl 1833 och återges här i dess helhet (Ekdahl 1833: 159ff):

> e) Midtframför choret på vestra väggen står en gammal catholsk altartafla (från 1490–1520) 5 al. 2 t bred då hon är utslagen, 3 al. 1 ½ t. hög
>
> 1) fotstycket 3 al. 4 t. långt 20 ½ t. högt, är af ek och saknar alla prydnader.
>
> 2) Taflans hufvudparti: Qvinnan klädd med solen hållande ett barn på armen (1 al. 15 ½ t. h.)
>
> 3) till höger äro 2 etager
> (a) lemnar blott rum för en trappa, som leder opp till (b.)
> (b) har haft 3 små menniskofigurer, hvaraf blott en är qvar.
>
> 4) till venster 2 etager:
> (a) nederst en helt och hållet förgyld bild.
> (b) utgör en grupp af 6 små bilder skurna alla af ett stycke och derför alla qvar.
>
> 5) Dörren till höger består af 2ne etager:
> (a) med 2 apostlar i. Den 3dje saknas. (19 ½ t. höga)
> (b) Do Do Do Do Do
>
> 6) Dörren till venster 2 etager
> (a) har 3 apostlabilder
> (b) Do Do Do
>
> vs. Alla bilder äfvensom deras bakgrund äro starkt förgylde
>
> 7) Taflan sammanslagen är blott 2 al. 13 t. bred. Bakpå hvarje af dess dörrar finnas rum efter 3 förgylda menniskofigurer
>
> 8) Kransen öfvanöfver taflan är 5 al. 5 t. lång 19 t. bred prydd med fint löfverk och annat skönt bildhuggararbete i gothisk stil. Inskrift:
> Ave : maria : ancilla : ste : trinitatis : ave : virgo : préelecta : dei : patris

Liepe identifierade ytterligare två figurer i högaltaret, något större än de övriga, som hörande till Brostorps altarskåp (figur 5), föreställande S:t Laurentius och Johannes Döparen (Liepe 1992: 26ff; 1995: 158f). Det går inte att identifiera dem utifrån Ekdahls beskrivning men de hör tveklöst ihop med de övriga skulpturerna. Enligt Liepe hade de antagligen stått i corpus (Liepe 1995: 158), vilket nu har visat sig vara korrekt.

Efter överföringen av reliefen till Historiska museet 1841 återstod endast några enstaka rester av altarskåpet. Dessa ingick sannolikt bland de ”stycken af altarskåp och bilder” som, tillsammans med 27 likkistor, på domkyrkoarkitekt Brunius initiativ 1853 magasinerades i ett rum i södra tornet, vilket därefter murades igen (Brunius 1875: 12). Brunius efterträdare Helgo Zettervall var ovetande om skattgömman och påträffade den först i samband med att han lät riva tornet 1868. Fyndet beskrevs som ”en del medeltids träskulpturer af ganska mycket värde, såsom tex: en förträfflig St Göran till häst.” (Zettervall: 28f). De medeltida skulpturerna ställdes först vid prelatstolen bakom högaltaret (LW 1874), men hamnade slutligen i Domkyrkorådets förvaringsutrymme i Liberiet. Det var i detta magasin som Zettervalls efterträdare Theodor Wåhlin 1909 fann resterna av det astronomiska uret, samt dessutom några fragment som antogs kunna tillhöra uret, men som nu har visat sig tillhöra Brostorps altarskåp (figur 7–8).

Upptäckten av en tidigare okänd teckning

Den 19 januari 2015, några månader efter det att jag hade färdigställt denna artikel, meddelade Alexandra Franzén på ATA att hon hade hittat en teckning av ett altarskåp, på vilken kunde uttydas namnet Maria (jfr figur 1). Jag hade dessförinnan bett ATA undersöka om det fanns några teckningar av Liljegren föreställande mariaskåp utan bestämt ursprung. Den svagt utförda skissen som bifogades i mailet var det enda kyrkliga motivet, men utan proveniens, från två volymer med hans teckningar över fornlämningar. Under skissen kunde uttydas texten ”ave maria ancilla …”, identisköverensstämmande med inledningen till den för Brostorps altarskåp så karakteristiska inskriptionen”. Flera element från dess corpus kunde dessutom genast identifieras utifrån Ekdahls beskrivning, mest uppenbart trappan och reliefen från Historiska museet. Det rådde inget tvivel om att det rörde sig om en hittills okänd avbildning av Brostorps förstörda altarskåp!

Tack vare Liljegrens teckning kan hittills olösliga frågor kring altarskåpets utformning nu redas ut. Ett antal olika partier har markerats med färgbeteckningar, varav framgår att madonnan bar en blå tunika samt en gyllene mantel med blått foder. Hon håller Jesusbarnet i vänster arm, men är inte avbildad som stående på månskäran. Mot tidigare förmodan, men i enlighet med det skriftliga källmaterialet, föreställer hon således inte den apokalyptiska madonnan.

I corpus nedre vänstra fack syns två figurer, varav den vänstra håller ett lamm och utan tvekan är identisk med

skulpturen föreställande Johannes Döparen, likaså kopplad till altarskåpet av Liepe (figur 5). Bredvid står en något mindre figur med konturer av vad som bör vara en mitra och en gryta, högst sannolikt identisk med S:t Erasmus, som egentligen hör till det äldre högaltarskåpet. Högaltarskåpet hade vid det tillfället endast 25 figurer, men på Liljegrens relativt detaljerade teckning av högaltaret kan inte Erasmus urskiljas (Liljegren 1813/14a), vilket nu är förklarligt eftersom han enligt den nyupptäckta skissen stod i Brostorps skåp. Vid tiden för Ekdahls inventering två decennier senare innehöll högaltarskåpet 26 figurer (Ekdahl 1833: 166ff). Enligt hans detaljerade beskrivning av högaltarskåpets samtliga figurer var det inte den dithörande Erasmus som hade flyttats över från Brostorps altarskåp, utan tydligen Laurentius (Ekdahls figur nr 15 i högaltarskåpet, ”…med långt krusadt hår (peruk)…”). Däremot hade Erasmus tydligen bytt plats i Brostorps skåp, från corpus till en av flyglarna. Brunius förde över samtliga tolv då bevarade mindre figurer från Brostorps altarskåp till högaltarskåpet före 1836. Bland dem ingick det endast nio apostlar, men trots det uppräknade Ekdahl 1833 tio apostlar. På Liljegrens skiss syns Johannes Döparen och Erasmus stående tillsammans, men eftersom Ekdahl skriver att endast ”en helt och hållet förgyld bild” stod kvar (rimligen den kraftigt förgyllda Johannes Döparen), är det sannolikt att den tionde aposteln i själva verket var Erasmus.

Johannes Döparen och Laurentius har troligtvis ursprungligen stått tillsammans i corpus. De figurerar i en sådan komposition på såväl ärkebiskop Brostorps sigill, som på sigillen för hans företrädare Johannes Laxmand (1436–1443) och Tuve Juul (1443–1472) (Fleetwood 1951: 64ff). Bägge helgonen kan dessutom kopplas till en inledningspassage ur ett av Brostorp 1488 författat donationsbrev till altaret, i vilket han omnämner Treenigheten, Maria, Johannes, Laurentius och alla himmelska medborgare, vilka alla figurerade i Brostorps altarskåp, i såväl skrift som i skulptur (DDL 5: 79).

I corpus övre högra fack syns på skissen en ensam figur, tyvärr alltför skissartad, men överensstämmande med Ekdahls uppgift om ”3 små menniskofigurer, hvaraf blott en är qvar”. Denna figur har nyligen identifierats som den minsta av de tolv skulpturer som Brunius överförde till högaltarskåpet (Manhag 2014: 6ff). I likhet med den av Liepe som lärare betecknade manliga figuren i Historiska museets relief, bär figuren prästerskapets huvudbonad *biretum* i dess senmedeltida utformning. Dessa två manliga figurer bör av den anledningen, och med tanke på altarskåpets tematik, inte karakteriseras som lärare utan snarare som tempelpräster. Trappan, omnämnd av Ekdahl och synlig på skissen, har på goda grunder kopplats samman med motivet ”Jungfru Marias tempelgång” (Rydén 1995: 109). Utöver trappan bör detta motiv också inkludera den treåriga Maria, hennes föräldrar Joakim och Anna, samt översteprästen. Eftersom trappan både beskrevs och av-

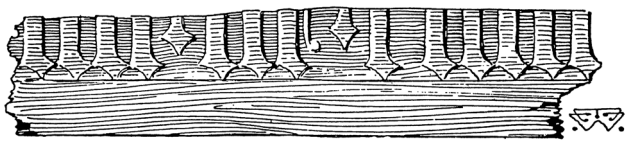

Figur 7. Fragment av inskriptionsplattan från altarskåpets krön (tidigare förkommen men återfunnen februari 2015; DM 280). Teckning: T. Wåhlin, odaterad, DRA.

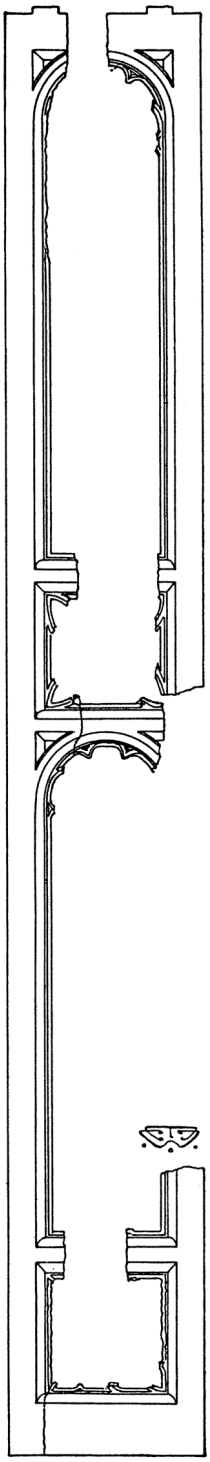

Figur 8. Fragment av stavverk från altarskåpets yttre stativ (DM 185). Teckning: T. Wåhlin, odaterad, DRA.

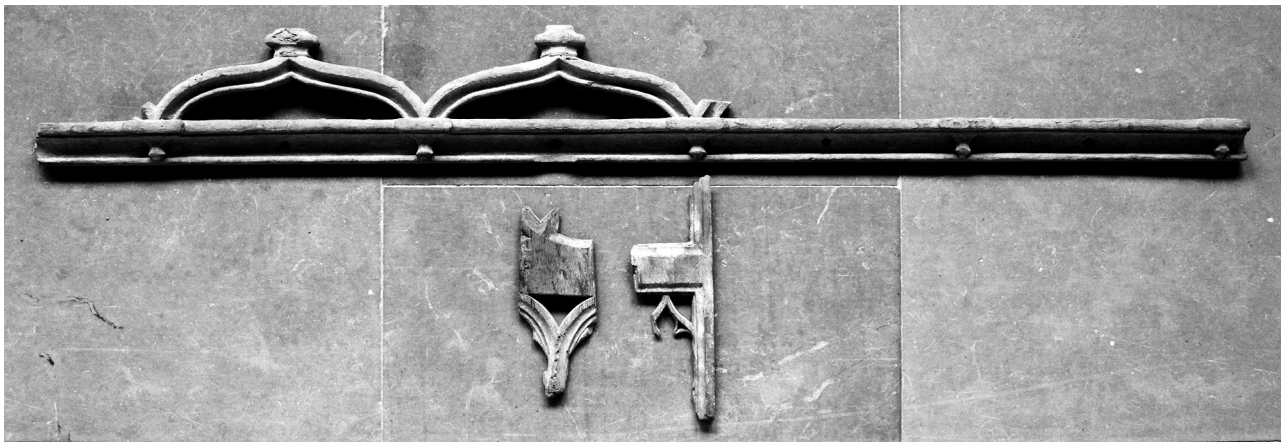

Figur 9. Fragment av altarskåpskrön och masverk, eventuellt tillhöriga Brostorps altarskåp (saknar inventarienummer). Foto: LUHM, 2015.

tecknades som ledande upp till det övre högra facket kan det vara så att bägge facken hörde till ett och samma motiv; jämför med en liknande komposition i Reglerkyrkans altarskåp i Erfurt, från omkring 1465.

Återfunna delar av altarskåpets omfattning

I samband med att Wåhlin påbörjade restaureringen av det astronomiska uret 1909, hittades i Liberiets magasin några ornerade träfragment vilka Wåhlin bedömde eventuellt kunde utgöra rester från uret (figur 7–8). ”Det ena av dessa är en liten sönderbruten inskriptionsplatta, vars minuskelskrift på grund av stympningen numera är oläslig, men som jag antagit hava suttit i framkanten av utsprånget för konungavandringen, och det andra är ett mycket sönderbrutet och nästan multnat stavverk, som måste antagas hava stått fritt rätt ut vid sidan om den gamla kalendertavlan” (Wåhlin 1923: 49f). Rydbeck påpekade att dessa två fragment ”blott med sannolikhet kunna antagas hafva hört till uret” (Rydbeck 1914: 179f).

Någon inskription varken avbildades eller omnämndes i samband med uret, men däremot var det Brostorps altarskåps i särklass mest utmärkande kännetecken. Exempelvis återgav Stisonius texten i dess helhet, som dess enda särdrag, och den förekom också i samtliga yngre beskrivningar av Corylander, Sommelius, Sjöborg, Ekdahl och Brunius. Sjöborg skrev att dess ”Gyldene Inscription” var utförd i ”munkstyl” (Sjöborg 1801: 93; 1824: 157). Enligt Ekdahls återgivning bestod skriften endast av minuskler, med undantag av begynnelsebokstaven ”A” som var en majuskel. Ekdahl, som i ljus av hans generella noggrannhet kan betraktas som mycket tillförlitlig, återger stavningen av ordet sancte med ”ste”, medan interpunktioner återges med ”:”. Fragmentets enda säkert identifierbara minuskel ”e”, samt resterna av två interpunktioner, avslöjar att textavsnittet på fragmentet motsvarar ”…lla:ste:trini…”, dvs. en del av ordalydelsen ”… den heliga Treenighetens tjänarinna …”.

Det av Wåhlin uppmärksammade stavverket kan också det kopplas till altarskåpet. Dess höjd motsvarar nämligen exakt altarskåpets höjdmått, enligt Ekdahl ”3 al. 1 ½ t.” det vill säga 182 cm. I Ekdahls beskrivning av altarskåpet finns det dessutom några till synes motsägelsefulla uppgifter, som i själva verket stärker antagandet att stavverken verkligen tillhör altartavlan. I öppet skick uppmättes tavlans bredd till 302 cm, medan krönets bredd var 309 cm. Vanligtvis är motsvarande krön, då de upptar hela altarskåpets bredd, ledade för att dörrarna överhuvudtaget skall kunna stängas. Emellertid finns det en mindre kategori altarskåp vars oledade krön är något bredare än skåpsbredden, exempelvis högaltarskåpen i Falsterbo kyrka från omkring 1500 (Liepe 1995: 262f) och i Århus domkyrka från 1479 (Michelsen & de Fine Licht 1972: 489ff). Århus sidoplankor byttes ut 1847, men i Falsterbos fall är de ornerade med genombrutet fönsterverk, till typ och stil nära nog identiska med stavverksplankorna från Lunds domkyrka. Krönens större bredd beror på att de inte sitter direkt på skåpens corpus och flyglar, utan på ett stativ bestående av en yttre, fast ram. Ekdahls uppmätning av krönets bredd motsvarade således altartavlans bredd inklusive de bägge stavverkens tjocklek. Detta antagande har bekräftats genom Liljegrens skiss, som visar att krönet var oledat, samt dessutom att predellans övre bredd motsvarade krönets och den yttre ramens bredd.

På Liljegrens skiss har det inskriftförsedda krönets centrala parti markerats, vilket kan tolkas som att det var där som Brostorps vapensköld var placerad. Krönet avslutas på skissen av sengotiska kölbågar. Dessa motsvarar ett fragment i Domkyrkomuseum som utan tvekan ursprungligen har suttit överst på ett altarskåp (figur 9). Fragmentet saknar proveniens och inventarienummer men förvaras tillsammans med rester av domkyrkans korstolar, samt tillsammans med två mindre masverksfragment, vars plugghål är av samma diameter som altarskåpskrönets. En dendrokronologisk undersökning skulle kunna avgöra om dessa tre fragment verkligen har hört till Brostorps altarskåp.

Den försvunna madonnaskulpturen

Enligt samtliga ovan anförda beskrivningar utgjordes huvudskulpturen i Brostorps altarskåp av en större madonnaskulptur, enligt Ekdahl ”1 al. 15 ½ t.” hög, det vill säga 98 cm. Denna har ännu inte blivit identifierad, men det finns skäl att misstänka att de ”Två Bildgrupper” som överfördes från domkyrkan till museet 1841, utöver reliefen föreställande Maria i templet, också inbegrep denna madonna. Då Otto Rydbeck blev museets föreståndare 1904 fanns det enligt honom i museets äldre samling endast fyra skulpturgrupper som saknade såväl proveniens som inventarienummer (Rydbeck 1943: 238ff). Tre av de fyra motiven avbildade Nådastolen, Marie kröning och Pietà (senare givna LUHM-nummer 24263, 32457 och 24264). Dessa skulpturer motsvarar närmast biskop Wilhelm Faxes gåva från 1843, av ”3:ne större bilder af träd, föreställande på olika sätt de 2:ne första Gudomspersonerna och Jungfru Maria.” (LW 1844), samtliga ännu utan proveniens. Den fjärde skulpturen, reliefen föreställande Maria i templet, överfördes av Domkyrkorådet 1841. Utifrån en genomgång av samtliga uppgifter i *Lunds Weckoblads* bihang framgår det emellertid att hela fem skulpturgrupper hade överförts till museet under de nämnda åren. En måste med andra ord ha försvunnit ur samlingarna före 1904. Det är ett rimligt antagande att den saknade femte skulpturen är identisk med den andra av de två bildgrupperna som överfördes från domkyrkan 1841. Eftersom den ena av dessa, reliefen föreställande Maria i templet, bevisligen kom från Brostorps altarskåp, är det sannolikt att också den andra gjorde det. En jämförelse med bevarade medeltida skandinaviska madonnaskulpturer har hittills varit fruktlös, men tack vare Ekdahls beskrivning och Liljegrens avbildning finns det goda förutsättningar att kunna återfinna Brostorps försvunna madonna.

Referenser

Axel-Nilsson, G. 1989. *Thesaurus Cathedralis Lundensis. Lunds domkyrkas medeltida skattsamling*. Göteborg.

Brunius, C. G. 1836. *Nordens äldsta metropolitankyrka eller Historisk och arkitektonisk beskrifning öfver Lunds domkyrka*. Lund.

Brunius, C. G. 1854. *Historisk och arkitektonisk beskrifning om Lunds domkyrka*. Lund.

Brunius, C. G. 1875. *Några ord om Lunds domkyrka*. Stockholm.

Cinthio, E. 2006. *Minnen från Lund och Dalby.* Lund.

Corylander, J. 1884. *Berättelse om Lunds domkyrka*. (Utg.) Weibull, M. Lund.

Diplomatarium diocesis lundensis 3–6. Lunds ärkestifts urkundsbok. (Utg.) Weibull, L. Lund 1900–39. (förkortas DDL)

Fleetwood, H. 1951. *Svenska medeltida biskopssigill* 1. Stockholm.

Källström, H. 2011. *Domkyrkan som andaktsmiljö under senmedeltiden: Linköping och Lund*. Bibliotheca theologiae practiae 89. Skellefteå.

Liepe, L. 1992. ”Maria i templet” från ett altarskåp i Lunds domkyrka. *Iconographisk post* 1992: 4, 26–34.

Liepe, L. 1995. *Den medeltida träskulpturen i Skåne. Produktion och förvärv*. Skånsk Senmedeltid och Renässans 14. Lund.

Manhag, A. 2014. *Museala mysterier*. Domkyrkans skriftserie 3. Lund.

Michelsen, V. & de Fine Licht, K. 1972. *Danmarks Kirker, Århus amt 2, Århus domkirke*. København.

Rydbeck, O. 1914. *Utställning af äldre kyrklig konst från Skåne. Katalog*. Malmö.

Rydbeck, O. 1943. Den arkeologiska forskningen och historiska museet vid Lunds universitet under tvåhundra år, 1735–1937. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum* 1943. K. Humanistiska vetenskapssamfundets i Lund årsberättelse 1942–43, III, 165–293.

Rydén, T. 1995. *Domkyrkan i Lund*. Malmö.

Sjöborg, N. H. 1801. *Skånes historia och beskrifning*. Lund.

Sjöborg, N. H. 1824. *Samlingar för Nordens fornälskare* 2. Stockholm.

Sommelius, G. 1755. *Disputatio historica de templo cathedrali Lundensi*. Lund.

Wrangel, E. 1915. *Det medeltida bildskåpet från Lunds domkyrkas högaltare*. Lunds universitets årsskrift. Ny följd. Afdelning 1: 11, 3. Lund.

Wrangel, E. 1923. *Konstverk i Lunds domkyrka*. Lund.

Wåhlin, T. 1923. *Horologium mirabile Lundense*. Lund.

TIDSKRIFTER

LW 1842=*Bihang till Lunds Weckoblad* 2 februari 1841.

LW 1844=*Bihang till Lunds Weckoblad* 7 februari 1844.

LW 1874=*Lunds Weckoblad* 25 augusti 1874.

ARKIV

ATA (Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm)

Ekdahl, N. J. 1833. ”1833 års inventering” F1. Topografisk dossier för Lund.

Liljegren, J. G. 1813. ”Grundritning öfwer Kraftskyrkan”. Topografisk dossier för Lund.

Liljegren, J. G. 1813 eller 1814(a). ”Hög Altaret eller Catholska Altaret i Lunds Domkyrka.”. Topografisk dossier för Lund.

Liljegren, J. G. 1813 eller 1814(b). Titellös skiss av Brostorps altarskåp. Liljegrens samling.

Planritning av domkyrkan omkring 1800, okänd arkitekt (foto).

Sjöborg, N. H. 1832. ”Choret i Lunds Domkyrka och Dess Inredning efter Reparationen, med afseende å Antiquiteternas Wård och Bibehållande”. Topografisk dossier för Lund.

DRA (Lunds domkyrkoråds ritningsarkiv, Lund)

Zettervall = ”Helgo Zettervalls byggnadsjournal, 1860–1901”.

LUHM (Lunds universitets historiska museums arkiv, Lund)

Fotografier från negativsamlingen.

MUSEER

LUHM (Lunds universitets historiska museum)

DM (Domkyrkomuseum)